

Białystok, dn. 30 września 2016 r.

Autoreferat

przedstawiający opis dorobku i osiągnięć naukowych w rozumieniu art. 18a ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595, ze zm. w Dz. U. z 2005 r. Nr 164, poz. 1365, w Dz. U. z 2011 r. Nr 84, poz. 455 oraz w Dz. U. z 2014 r., poz. 1198)

I. Imię i nazwisko

Ewa Kowalewska-Borys

II. Wykształcenie, posiadane dyplomy, stopnie naukowe

- dyplom magistra nauk prawnych (summa cum laude), 1995 r., Uniwersytet Warszawski Wydział Prawa i Administracji, Filia w Białymstoku, tytuł pracy magisterskiej: Wina jako problem prawa karnego, promotor: prof. zw. dr hab. Piotr Hofmański; Diploma honorificum Rector et Senatus Universitatis Studiorum Varsoviensis w 1995 r.

- dyplom Magister der Rechtsvergleichung (Magister iuris comparativi) 1998 r., Rheinische Friedrich – Wilhelms – Universität Bonn, Rechts- und Staatswissenschaftliche Fakultät, tytuł pracy magisterskiej: Der deutsche und polnische Kronzeuge, promotor: prof. dr Ingeborg Puppe

- dyplom doktora nauk prawnych w zakresie prawa, 2003 r., Uniwersytet w Białymstoku, tytuł rozprawy doktorskiej: Świadek koronny w polskim procesie karnym. Gwarancja

wykrycia prawdy czy instrument udowodnienia winy przestępcom, promotor: prof. zw. dr hab. Andrzej Bulsiewicz, recenzenci: prof. zw. dr hab. Edward Skrętowicz, prof. zw. dr hab. Piotr Hofmański

III. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

- od 1 października 1996 r. do 30 września 2003 r. asystent na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku (na urlopie macierzyński w okresie 20.12.2000 r. – 18.06.2001 r.)

- od 1 października 2003 r. adiunkt na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku (na urlopie macierzyńskim w okresie 09.09.2005 r. – 12.01.2006 r.)

IV. Osiągnięcie, o którym mowa w art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595, ze zm. w Dz. U. z 2005 r. Nr 164, poz. 1365, w Dz. U. z 2011 r. Nr 84, poz. 455 oraz w Dz. U. z 2014 r., poz. 1198)

Jako osiągnięcie stanowiące podstawę do ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego wskazuję monografię zatytułowaną: *Prawnokarne aspekty śledztwa dziennikarskiego*, wydaną nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2015, 2016 (ISBN 978-83-7431-481-7), ss. 393

Przedmiotem moich zainteresowań i badań naukowych, zawartych przede wszystkim w monografii wskazanej jako osiągnięcie naukowe, jest zbieg sprzecznych ze sobą zasad i interesów dziennikarstwa śledczego oraz praw i wolności jednostki z perspektywy prawa karnego (*sensu largo*). Ta esencjalna oraz immanentna kolizja śledztwa dziennikarskiego, tj. „tropienia w imię dobra publicznego – za wiedzą i zgodą przełożonych – zbrodni, korupcji i nadużycia władzy” oraz sfery prywatności i intymności jednostki jest charakterystyczna, zwłaszcza dla czasów współczesnych. Z problematyką wskazanej kolizji ściśle związane są granice wolności tzw. śledztwa dziennikarskiego, które wyznaczają określone regulacje prawne. Rozważania zawarte we wskazanej powyżej monografii poprzedziły moje dotychczasowe badania zaprezentowane po raz pierwszy w formie wykładu podczas konferencji „System wymiaru sprawiedliwości a media”, która odbyła się na Wydziale Prawa UwB w dniach 16-18 maja 2007 r. a następnie zawarte w

artykule „O śledztwie dziennikarskim uwag kilka” w publikacji pt. „System wymiaru sprawiedliwości a media” pod red. C. Kuleszy, wyd. Temida, Białystok 2009. Ponadto m.in. w artykule „Investigative journalism as a new form of journalism in the information society” w BSP¹ z 2010 r.

Omówienie celu naukowego ww. pracy i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania

Głównym celem naukowym przeprowadzonych przeze mnie badań było wskazanie problemów praktycznych pojawiających się w pracy dziennikarza śledczego, które może i powinna rozwiązać dogmatyka prawa karnego, a także wypełnienie odpowiednią treścią desygnatu określenia „karnoprawne granice śledztwa dziennikarskiego”.

Nie ulega najmniejszej wątpliwości, że obecnie żyjemy w erze czwartej władzy – mediokracji, czy też cywilizacji obrazu. Dzięki swojej podstawowej funkcji, jaką niewątpliwie jest informowanie społeczeństwa, mass media w sposób świadomy i bezpośredni wpływają na kształtowanie się społeczeństwa obywatelskiego. Ich siła jest tak wielka, że kształtuje społeczeństwo i politykę. *Instrumentis communicatonis socialis* spełniają wiele ważnych funkcji, głównie funkcję kontrolną trzech władz: ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej. Dziennikarze śledczy szukają ważnych społecznie tematów, zbierają informacje oraz dowody, a wyniki śledztw dziennikarskich podają do wiadomości opinii publicznej. W zbieraniu informacji, dowodów i materiałów wkraczają na obszary, które są prawnie chronione (najczęściej w interesie prywatnym, niedostępnym opinii publicznej).

Podejmowane do tej pory w piśmiennictwie rozważania koncentrowały się raczej na wybranych kwestiach czy aspektach, nie powstało natomiast żadne opracowanie monograficzne o tak określonej tematyce. Przyczyn takiego stanu rzeczy jest co najmniej kilka. Przede wszystkim charakter pracy dziennikarza śledczego, metodyka jego działania, są w większości utrzymywane w dyskrekcji. Analiza zaś wyników śledztw dziennikarskich, oparta o końcowy materiał prasowy, czyli od uzyskania początkowej informacji, tematu, którym warto się zająć, poprzez działanie w ramach śledztwa dziennikarskiego, po jego

¹ W CZĘŚCI B Wykazu czasopism naukowych czasopisma naukowe nieposiadające współczynnika wpływu impact factor (if) wraz z liczbą punktów przyznawanych za publikację w tych czasopismach czasopismo BSP o nr ISSN 1689-7404 posiada 8 pkt, zob. http://www.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2015_12/57768c2cb322779eb01734014ff4be38.pdf

końcowy efekt, czyli materiał prasowy (pozostawiając problematykę finalnego wyniku, tj. publikacji prasowej do odrębnej analizy), jest skomplikowana, gdyż dziennikarskie ustalenia oraz konkluzje są niekiedy nieprzekonywujące, czy wręcz błędne i fałszywe, natomiast dla bohatera dziennikarskiej publikacji - niekiedy katastrofalne w skutkach. Z perspektywy prawnika z kolei niełatwe było również uświadomienie zasad i sposobów działania dziennikarzy, w tym w szczególności reporterów śledczych oraz dotarcie do środowiska dziennikarskiego. Niezbędna okazała się także wiedza dotycząca struktury oraz charakterystyki rynku mediów w Polsce (w tym proporcja pomiędzy mediami publicznymi a komercyjnymi oraz udział obcego kapitału), ustrojowych zasad funkcjonowania środków społecznego przekazu, zagadnienia tzw. niezależności dziennikarskiej, obowiązku obiektywizmu, obowiązku prezentacji linii programowej, klauzuli sumienia, *etc.* Dlatego też duże znaczenie miały badania pozaprawnych źródeł informacji, z których wynikała pewna filozofia dziennikarstwa śledczego, w którym na drugi plan *de facto* schodzi przestrzeganie prawa.

Uzasadnienie problematyki, zakreślonej tematem monografii, zwłaszcza w sferach tak wrażliwych dla demokratycznego społeczeństwa, jak wolność wypowiedzi, a także prawo do prywatności *sensu largo* wynika z poczynionych do tej pory uwag, przede wszystkim zaś z braku kompleksowego opracowania, istotności wskazanych zagadnień, zmienności i nieprzewidywalności ocen, którymi, w procesach dziennikarzy, kierują się organy wymiaru sprawiedliwości, przy ustalaniu kryteriów, od których zależy ostatecznie odpowiedzialność karna np. za wypowiedzi zniesławiające lub znieważające, a także z potrzeby połączenia rozważań stricte naukowych z jednym z najciekawszych i najbardziej budzących społeczne kontrowersje zjawisk, jakim jest dziennikarstwo śledcze.

Dziennikarstwo śledcze jest szczególnym rodzajem „czwartej władzy”, stanowi bowiem znaczący i obiektywny probierz kondycji danego systemu demokratycznego. Do swojego rozwoju potrzebuje bowiem szczególnych warunków, które w Polsce pojawiły się po 1989 r., kiedy to nastąpiła zmiana ustroju politycznego na demokrację parlamentarną i powrót do gospodarki rynkowej. Dziennikarstwo śledcze, które prowadzi do ujawniania wszelkich patologii życia publicznego i informowania o nich opinii publicznej, nie może się rozwijać w okresie dyktatury, kiedy obywatele i formy ich uczestnictwa w życiu publicznym są całkowicie uzależnione od władzy, są jej instrumentem. W Polsce komunistyczna władza nie dopuszczała do ujawnienia prawdy o mechanizmach sprawowania władzy totalitarnej, jej nadużyciach, wypaczeniach i nepotyzmie, nędzy, bezrobociu a także pospolitych

przestępstwach. Prawa i wolności obywateli były łamane, a świadomość społeczną poddawano indoktrynacji i propagandzie. W ubezwłasnowolnionych i uzależnionych od komunistycznej władzy środkach masowego przekazu obowiązywała państwowa cenzura. Natomiast w warunkach ustroju demokratycznego dziennikarstwo, w tym zwłaszcza dziennikarstwo śledcze stanowi przede wszystkim formę niezależnej i społecznej kontroli władzy. Ma ono swoje ważne miejsce i rolę do spełnienia. Oczywiście truizmem jest stwierdzenie, iż na straży praworządności w Polsce stoją organy ścigania oraz wymiar sprawiedliwości, jednak nie można nie zauważyć roli dziennikarstwa śledczego w ujawnianiu przestępstw i afer. Niektóre, żeby nie powiedzieć, większość afer, nigdy by nie ujrzała światła dziennego, gdyby nie wysiłek dziennikarzy śledczych. Rzetelne dziennikarstwo śledcze jest jednak żmudne, niebezpieczne, frustrujące oraz kosztowne, natomiast efekt końcowy - najczęściej spektakularny, a także wymiennie przekładający się na tzw. rachunek ekonomiczny określonego wydawcy.

Dziennikarze śledczy obdarzeni są przez społeczeństwo, wiarygodnością i autorytetem, zaś ich działalność postrzegana jest jako niezwykle efektywna i pewna. Korzystając z tych przymiotów mogą skutecznie i szybko wyjaśniać okoliczności określonej sprawy, dokonywać oryginalnych ustaleń, docierać do istotnych źródeł dowodowych oraz zbierać inne ważne dowody, a rezultaty własnych śledztw dziennikarskich podawać do wiadomości opinii publicznej. Należy jednak podkreślić, iż oprócz wiarygodności i autorytetu, niezwykle istotne przy zbieraniu i wykorzystaniu materiałów prasowych jest szczególnie staranne i rzetelne działanie dziennikarza śledczego, którego celem jest dotarcie do prawdy oraz obrona społecznie uzasadnionego interesu. Natomiast nierzetelność i niestaranność, brak dziennikarskiego warsztatu oraz nieznajomość prawa (sic!) są patogenne i erozyjne dla dziennikarstwa śledczego. Paradoksalnie na kondycję dziennikarstwa śledczego znaczący wpływ ma dziennikarstwo śledcze (sic!), tj. standardy i sposób prowadzenia śledztw dziennikarskich oraz jakość materiałów śledczych. Jako wymowny przykład powyższej opinii wskazać należy wstrzymanie prestiżowej nagrody Fundacji im. Stefana Batorego w kategorii dziennikarstwo śledcze pt. „Tylko ryba nie bierze” za najlepszy materiał śledczy dotyczący korupcji. Nagrodę finansowała ambasada amerykańska, Fundacja Batorego i Fundacja Wspierania Wsi. Celem tego konkursu było wsparcie rozwoju dziennikarstwa śledczego w Polsce. Kapituła konkursu, przyznając nagrody, brała pod uwagę profesjonalizm i rzetelność w podejściu do tematu. W komunikacie fundacji, zawieszającym ten konkurs, nie wskazano wprost przyczyny jego zakończenia, jednak

zdjęcie ze strony internetowej nagrodzonych artykułów wskazuje, iż materiały śledcze zawierały nieprawdziwe informacje a dziennikarze śledczy nie zachowali najwyższych standardów pracy. Negatywni zaś „bohaterowie” ich publikacji wygrywali następnie wszystkie procesy sądowe przeciwko dziennikarzom śledczym.

Celem naukowym niniejszej dysertacji jest więc analiza kluczowych karnoprawnych kwestii związanych ze śledztwem dziennikarskim. Określone rozwiązania prawne nigdy nie działają w pustce, ale zawsze w konkretnej rzeczywistości, która wywiera też swój wpływ na nie. W przypadku zaś tak zakreślonej problematyki powinno się unikać rozwiązań, które są szczególnie silnie podatne na zmienność ocen, uzależnionych również od istniejącej sytuacji politycznej, a także tych lub innych preferencji określonych środowisk politycznych sprawujących władzę, czy też od określonego kapitału, a nawet określonej linii programowej. Wybór tematyki głównego osiągnięcia naukowego w omawianym zakresie podyktowany został również względami natury pragmatycznej, do których należą zarówno istotne problemy interpretacyjne na gruncie istniejących regulacji normatywnych, jak i niezadawalający stan przestrzegania funkcjonujących zasad, a także wzbudzające wątpliwości nawyki, praktyki i tendencje występujące w sferze mediów publicznych oraz ściśle związana z tym kwestia potencjalnych zagrożeń zarówno dla wolności prasy i innych środków społecznego przekazu, jak i dla wyrażonego w art. 47 Konstytucji RP prawa każdego do ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowania o swoim życiu osobistym. Nie można bowiem lekceważyć faktu, iż szczególnie w przypadku problematyki dziennikarstwa śledczego w sposób wyraźny zarysowuje się wzajemna zależność podmiotów, z których położenie jednego warunkuje sytuację drugiego, a wolności i uprawnienia jednego podmiotu są konsekwencją obowiązków innego. Chodzi więc o pewną subsydiarność, która będzie gwarantować zachowanie równowagi i harmonijny rozwój, a także zapewni, z jednej strony, realizację wolności słowa przez prasę, z drugiej zaś – osobom prywatnym zapewni przestrzeń dla rozwoju ich prywatności. Zabarwiona bowiem personalistycznie ochrona interesów jednostek i ich dobra wspólnego, ściśle splata się z ochroną interesów społeczeństwa i dobra wspólnego, poprzez działalność dziennikarzy śledczych.

Główny zatem cel pracy w postaci dokonania oceny obowiązujących rozwiązań normatywnych w zakresie zarówno karnoprawnych determinantów wpływających na tzw. śledztwo dziennikarskie, jak i jego prawnych granic, warunkowany był przyjęciem założenia, iż pomiędzy działalnością dziennikarzy śledczych a karnoprawną ochroną

określonych praw i wolności oraz kształtem normatywnym odpowiedzialności karnej dziennikarza śledczego za naruszenie prawa winna istnieć pewna kowariancyjna zależność, polegająca zarówno na wpływie rozwiązań normatywnych prawa karnego na działalność dziennikarzy śledczych (np. odpowiedzialność karna dziennikarza za zniesławienie, naruszenie miru domowego, fałsz intelektualny dokumentów), jak i na praktyki, nawyki i tendencje w zakresie wykorzystania przez dziennikarzy śledczych określonych rozwiązań i instrumentów prawnych (np. tajemnica anonimatu, problematyka dziennikarskiego, prywatnego gromadzenia dowodów), z drugiej zaś strony, skutkująca określoną przez wymiar sprawiedliwości - oceną dziennikarskich zachowań. Wskazany cel pracy rzutuje zaś w oczywisty sposób na przyjętą tezę badawczą: obowiązujące rozwiązania prawnokarne nie wyznaczają w dostateczny sposób granic działalności dziennikarzy śledczych, w szczególności śledztwa dziennikarskiego, zaś linia orzecznicza sądów polskich nie jest w tym zakresie jednolita. Natomiast propozycje ścisłej ustawowej reglamentacji śledztw dziennikarskich są kontrefektywne.

Uwzględniając powyższe założenia, przyjęto następujące główne problemy badawcze: 1. jakie są prawnokarne determinanty wpływające na tzw. śledztwo dziennikarskie, 2. jakie granice dla śledztw dziennikarskich wytyczają istniejące regulacje prawnokarne, 3. czy prowadzenie tzw. śledztwa dziennikarskiego ma wpływ w zakresie ewentualnej odpowiedzialności dziennikarza śledczego 4. czy konieczna jest regulacja prawna tzw. kontratywu dziennikarskiego oraz 5. czy praktyka sądowa w przedmiocie niewszczywania bądź umarzania procesów karnych przeciwko dziennikarzom na zasadzie znikomości społecznej szkodliwości czynu jest prawidłowa. Konsekwencją celu oraz przyjętej tezy badawczej jest zarówno konstrukcja niniejszej dysertacji, jak i zastosowana metodologia badań. Praca składa się z pięciu części, zawierających wywody dotyczące: 1. ogólnoprawnych determinantów śledztwa dziennikarskiego, 2. determinantów określonych przepisami prawa prasowego materialnego, 3. determinantów określonych przepisami proceduralnymi prawa prasowego, 4. granic śledztwa dziennikarskiego określonych prawem karnym materialnym a także 5. granic śledztwa dziennikarskiego określonych prawem karnym procesowym.

Rozważania jurydyczne prowadzone są na gruncie dogmatyki prawa, jak również praktyki stosowania prawa, a także polityki prawotwórstwa. Podnieść również należy, iż dokonywanie analiz prawnych z uwzględnieniem kwestii socjologicznych jest jednym z czynników warunkujących proces racjonalnego tworzenia prawa. W związku z powyższym

nie bez znaczenia pozostaje okoliczność, iż na przestrzeganie prawa (rozumiane jako skuteczność behawioralna) wpływ mają różne czynniki, które nie zawsze są zbieżne ze wskazaniami wynikającymi z analizy dogmatycznej. W całej dysertacji, szczególnie zaś w rozdziale pierwszym pojawiają się aspekty komparatystyczne. Z uwagi na to, iż najbogatszą tradycję posiada dziennikarstwo śledcze Wielkiej Brytanii oraz Stanów Zjednoczonych, aspekty prawnoporównawcze dotyczą tych właśnie krajów. Za podstawową metodę badań przyjęto metodę badań niereaktywnych, tj. analizy treści i istniejących informacji, których źródłem są przede wszystkim: literatura przedmiotu, rozwiązania prawne dotyczące obszaru badawczego, a także oficjalne materiały prasowe, publikacje pokonferencyjne, kryteria i uzasadnienia przyznawanych nagród w kategorii dziennikarstwo śledcze, komunikaty KRRiTV oraz opinie i wypowiedzi środowiska dziennikarskiego, w tym poszczególnych dziennikarzy. Analizą objęto także przedmiotowe rozstrzygnięcia Trybunału Konstytucyjnego, Sądu Najwyższego oraz sądów powszechnych, a także Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Ponadto realizacja celów wyznaczonych zakresem przedmiotowych rozważań wymagała przeprowadzenia szczegółowych badań publikacji i materiałów prasowych, stanowiących częściowy (będący najczęściej zapowiedzią sensacyjnego reportażu) bądź końcowy rezultat prowadzonych śledztw dziennikarskich. Dla rzetelności prowadzonych badań wzięto również pod uwagę dalsze losy głównych „bohaterów” publikacji śledczych. Dla tak zakreślonych badań istotne było też ustalenie metod i sposobów prowadzenia śledztwa dziennikarskiego, etycznego wymiaru dziennikarstwa śledczego, w tym w szczególności funkcjonujących metod, praktyk oraz zwyczajów, a także właściwości/jakości tekstów śledczych, co w rezultacie składa się na kondycję dziennikarstwa śledczego w Polsce. W zamierzeniu pozyskanie tego rodzaju informacji służyć miało m.in. weryfikacji i konfrontacji powszechnie istniejących opinii w zakresie współczesnych możliwości a zarazem ograniczeń w prowadzeniu śledztw dziennikarskich. Nie bez znaczenia dla poruszanej tematyki było ustalenie konsekwencji społecznych oraz prawnych, które dla głównych postaci śledztw dziennikarskich miały szczególnie dotkliwy i intensywny wymiar. Przedmiotowe badania pozwoliły również na sformułowanie uwag *de lege ferenda*. W przedmiotowych rozważaniach przyjęto dedukcję jako podstawowy typ wnioskowania oraz alternatywnie indukcję.

W zakresie osiągniętych wyników oraz konkluzji stwierdzić przede wszystkim należy, iż fundamentalne znaczenie miało zrozumienie istoty dziennikarstwa śledczego oraz specyfiki pracy dziennikarzy śledczych. Kolejnym ważnym ustaleniem było, iż kondycja

dziennikarstwa śledczego jest ściśle związana z kondycją państwa, w którym funkcjonuje oraz jakością jego demokracji a także stopniem rozwoju danego narodu. Na jakość dziennikarstwa śledczego bowiem istotny wpływ mają również przyjęte rozwiązania i instrumenty prawne oraz założenia etyczne. Okazało się również, że tzw. gałąź prawa prasowego jest zupełnie zaniedbanym obszarem prawa w Polsce. Pomimo wielu wybitnych specjalistów, orzecznictwa sądowego oraz wielokrotnych dyskusji w tym przedmiocie ustawodawca polski wydaje się być wyjątkowo opieszale i oporny. Zarówno środowisko dziennikarskie, jak i prawnicze są zgodne, że ciągle nierozwiązane problemy etyczne i prawne, wobec których stoi polskie dziennikarstwo, negatywnie wpływają ale także potęgują aberrację dziennikarstwa, zwłaszcza zaś dziennikarstwa śledczego oraz obniżenie autorytetu wymiaru sprawiedliwości. Potwierdzają to również wyniki badań opinii publicznej, w których zawód dziennikarski należy do tych, które w sposób szczególny zostały dotknięte upadkiem etycznych standardów. Powszechne jest przekonanie, że dziś dziennikarze albo udają, że nie wiedzą, że naruszają prawo, albo rzeczywiście nie wiedzą, że je naruszają, stosując pewne prawnie nieakceptowane metody zbierania informacji. Takie postępowanie jest niekorzystne zarówno dla samego dziennikarstwa, jak i dla kultury prawnej w Polsce. Jednomyślność obu środowisk dotyczy natomiast uregulowania kwestii wątpliwych, „najlepiej w nowym Prawie Prasowym”. Z kolei pryncypialna, absolutnie kardynalna różnica dotyczy kontrowersyjnych metod dziennikarstwa śledczego. Dziennikarze śledczy deklarują, że nie wydaje się możliwe uprawianie „rzetelnego” dziennikarstwa śledczego bez stosowania oprócz legalnych, także tych kontrowersyjnych metod zbierania informacji. Natomiast prawnicy są przeciwni takim ekspiacyjnym regulacjom ustawowym. Niewątpliwie jednak brak przedmiotowych regulacji prawnych, pogłębionej dyskusji naukowej, określonych kwalifikacji zawodowych a także niejednorodne orzecznictwo sądowe, zwłaszcza w zakresie dziennikarstwa śledczego powodują, że nie wykształciły się w Polsce standardy dziennikarstwa śledczego. Natomiast bardzo wyraźnie widoczna jest rozbieżność pomiędzy regulacjami prawnymi a deklarowanymi zasadami etycznymi, w szczególności Kodeksu SDP.

Istotą *investigative journalism* jest długie, rzetelne i wszechstronne śledztwo, którego wyniki są następnie upubliczniane. Przedmiotem zaś śledztwa dziennikarskiego są istotne z punktu widzenia interesu społecznego i zachodzące w przestrzeni publicznej procesy i wydarzenia rozgrywające się w polityce oraz gospodarce. W demokratycznym państwie prawnym dziennikarze śledczy pełnią bardzo ważną rolę watchdoga. Ich podstawowym

źródłem informacji są tzw. whistleblower (najbardziej popularnym został Edward Snowden). Z uwagi zaś na zachodzące współcześnie procesy globalizacyjne dziennikarze śledczy z różnych państw chętnie współpracują razem w celu ujawnienia różnych skandali o zasięgu międzynarodowym oraz praktyk zagrażających krajowym demokracjom. Tytułem przykładu wskazać należy na tzw. kasus „programów szpiegujących PRISM albo Tempora, czy też kasus Offshore-Leaks, (dot. korporacyjnych baz danych, w tym finansowych relacji z klientami, dwóch światowych liderów w tworzeniu i zarządzaniu funduszami powierniczymi, tj. Portcullis TrustNet i Commonwealth Trust Limited w centrach finansowych znajdujących się na „platformach, z dala od brzegu” tzw. offshore), przy którym pracowało ponad 86 dziennikarzy z 38 gazet, stacji radiowych i telewizyjnych z 46 krajów. W tej sprawie wszystkie działania i przedsięwzięcia dziennikarzy śledczych były koordynowane przez Międzynarodowe Konsorcjum Dziennikarzy Śledczych (International Consortium of Investigative Journalists). Ta współpraca dziennikarzy śledczych z różnych krajów świadczy o wspólnocie celów, metod działania oraz zasad postępowania.

W polskim środowisku dziennikarskim panuje dość powszechna opinia, że na dziennikarstwo śledcze składają się: własne dochodzenie autora/autorów tekstów; ujawnienie tego, co miało pozostać w ukryciu; działanie dla dobra publicznego, polegające na tropieniu przestępstw; użycie niejawnych metod zbierania informacji (ukryta kamera i ukryty mikrofon, podsłuchy, przebieranki, itp.); korzystanie z anonimowych źródeł informacji; naprawa rzeczywistości w wyniku działania dziennikarza/y. Dziennikarze śledczy oraz ich śledztwa dziennikarskie są w Polsce chronione na poziomie konstytucyjnym, zarówno przez regulację art. 14 konstytucji RP, stosownie do którego Rzeczypospolita Polska zapewnia wolność prasy i innych środków społecznego przekazu, jak i art. 54, zgodnie z którym każdemu zapewnia się wolność wyrażania swoich poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji (ust. 1). Cenzura prewencyjna środków społecznego przekazu oraz koncesjonowanie prasy są zakazane (ust. 2). Należy zauważyć, iż poza dziennikarzami konstytucja chroni również osoby, które współpracują przy śledztwie dziennikarskim, zwłaszcza autorów materiału prasowego, listu do redakcji lub innego materiału o tym charakterze, a także osoby udzielające informacji opublikowanych lub przekazanych do opublikowania. Wskazane przepisy konstytucyjne są konkretyzowane w ustawie z dn. 26 stycznia 1984 r. - Prawo prasowe, która szczegółowo reguluje zasady ogólne, prawa i obowiązki dziennikarzy, Radę Prasową, organizację działalności prasowej,

sprostowania, komunikaty i ogłoszenia, odpowiedzialność prawną oraz zasady postępowania w sprawach prasowych. W ustawie tej znajdują swój początek „specjalistyczne granice” wolności śledztw dziennikarskich. Z kolei „nie specjalistyczne granice” śledztw dziennikarskich znajdują się w prawie karnym materialnym oraz procesowym. Tytułem przykładu wskazać należy na art. 193 k.k, według którego dziennikarzowi nie wolno wdzierać się do cudzego domu, mieszkania, lokalu, pomieszczenia albo ogrodzonego terenu albo nie opuszczać takiego miejsca, wbrew żądaniu osoby uprawnionej, albo też art. 180 k.p.k., zgodnie z którym dziennikarz obowiązany do zachowania tajemnicy związanej z wykonywaniem swojego zawodu nie może odmówić zeznań co do okoliczności, na które rozciąga się ten obowiązek, jeżeli sąd, dla dobra wymiaru sprawiedliwości, zwolni go od obowiązku zachowania tej tajemnicy. Należy jednak stwierdzić, iż przepisy karne nie wyznaczają stałych granic dla dziennikarzy śledczych. Wpływ na to mają wskazane powyżej przepisy konstytucyjne, które stanowią istotną wskazówkę interpretacyjną w przypadku kolizji przedmiotowych norm prawnych. W omawianym zakresie fundamentalną kwestią staje się raczej możliwość ekspiacji dziennikarza śledczego w sytuacji, gdy naruszy on przepisy karnomaterialne. Oczywiście jest przy tym, że wolność prasy, w tym prawo dziennikarskiego zdobywania i rozpowszechniania informacji nie może rugować praw jednostki, zwłaszcza zaś prawa do prywatności i intymności a także naruszać dóbr osobistych. Ale już tak oczywiście nie jest, jak należy postępować w sytuacji kolizji wolności prasy i praw jednostki, która czuje się zagrożona mediami. W polskiej praktyce sądowej zachowanie dziennikarza śledczego najczęściej jest usprawiedliwiane na zasadzie znikomej społecznej szkodliwości czynu. Natomiast instytucja stanu wyższej konieczności zasadniczo nie znajduje zastosowania w sprawach dziennikarzy śledczych, pomimo iż w niektórych przypadkach spełnione zostały jej przesłanki.

Dobrym przykładem takiej kolizji wartości jest sprawa reportera Andy’ego Gęsiny-Torresa, który został skazany za fałszowanie dokumentów – art. 270 § 1 k.k. w zw. z art. 12 k.k. oraz za składanie fałszywych zeznań – art. 233 § 1 k.k. Dziennikarz śledczy Andy Gęsina-Torres, realizując prowokację dziennikarską, wypełnił swoim zachowaniem znamiona obu przestępstw. Sąd Rejonowy w Białymstoku wyrokiem z dn. 20 listopada 2013 r. (sygn. akt XV K 74/13) uznał E. Gęsinę-Torresa za winnego zarzucanych mu czynów, ale odstąpił od wymierzenia kary, poprzestając na orzeczeniu środka karnego w

postaci zapłaty 2 tys. złotych na rzecz Funduszu pomocy pokrzywdzonym oraz pomocy postpenitencjarnej.

Przyjęte w pracy założenie, iż pomiędzy działalnością dziennikarzy śledczych a karnoprawną ochroną określonych praw i wolności oraz kształtem normatywnym odpowiedzialności karnej dziennikarza śledczego za naruszenie prawa winna istnieć pewna kowariancyjna zależność, polegająca zarówno na wpływie rozwiązań normatywnych prawa karnego na działalność dziennikarzy śledczych, jak i na praktyki, nawyki i tendencje w zakresie wykorzystania przez dziennikarzy śledczych określonych rozwiązań i instrumentów prawnych, z drugiej zaś strony, skutkująca określoną przez wymiar sprawiedliwości - oceną dziennikarskich zachowań, zostało tylko częściowo pozytywnie zweryfikowane. Niejednolita bowiem praktyka sądowa, brak klarownych standardów w dziennikarstwie śledczym oraz odmienne od prawa zasady etyczne skutkują deformacją dziennikarstwa śledczego oraz karykaturalną praktyką. Dziennikarze śledczy nie mają też wystarczającej świadomości granic, jakie wytyczają im przyjęte przez polskiego ustawodawcę rozwiązania prawnokarne. Z kolei rozbieżność orzecznictwa sądowego w procesach dziennikarzy jest dodatkowym czynnikiem destabilizującym. Powyższe spostrzeżenia są zgodne również z oceną obowiązujących rozwiązań normatywnych w zakresie prawa karnego *sensu largo* oraz prawa prasowego. Przyjęta w pracy teza badawcza, iż obowiązujące rozwiązania prawne (prawo prasowe oraz prawo karne) nie wyznaczają w dostateczny sposób granic działalności dziennikarzy śledczych, w szczególności śledztwa dziennikarskiego, zaś linia orzecznicza sądów polskich jest w tym zakresie raczej eklektyczna, została niestety potwierdzona. Natomiast teza, iż propozycja ścisłej ustawowej reglamentacji śledztw dziennikarskich jest kontrefektywna, została jedynie częściowo pozytywnie zweryfikowana.

Prawo karne niewątpliwie determinuje śledztwo dziennikarskie, wytyczając mu pewne granice, które są powszechnie akceptowalne oraz określając w ten sposób możliwości reportera śledczego. Ustawodawca chroni poprzez sankcje karne podstawowe wartości społeczne. Spełnia tym samym funkcję ochronną zarówno wobec pojedynczych osób, jak i całego społeczeństwa, nie tylko przed dziennikarzami dopuszczającymi się naruszenia norm społecznych zakazanych przez przepisy prawa karnego. Granice dla reporterów śledczych są zasadniczo takie same, jak dla każdego obywatela. Wolność dziennikarza śledczego kończy się tam, gdzie zaczyna się wolność innego człowieka. Z kolei prowadzenie przez niego tzw. śledztwa dziennikarskiego ma niejednolity wpływ na jego

odpowiedzialność karną. Raz skutkuje bowiem umorzeniem postępowania karnego z powodu znikomej społecznej szkodliwości dziennikarskiego zachowania i brakiem jego odpowiedzialności karnej, innym razem powoduje ściganie karne z uwagi na wprowadzenie sądu w błąd i instrumentalne go wykorzystanie, na przykład wskutek złożenia fałszywych zeznań w sprawie. Należy zauważyć, iż praktyka sądowa w przedmiocie niewszczywania bądź umarzania procesów karnych przeciwko dziennikarzom na zasadzie znikomości społecznej szkodliwości czynu nie zawsze jest prawidłowa. Natomiast problem badawczy w przedmiocie konieczności regulacji prawnej tzw. kontratypu dziennikarskiego wydaje się być kwestią absolutnie centralną dla rozważań dotyczących prawnokarnych granic śledztwa dziennikarskiego. Obecna praktyka dziennikarska oraz sądowa wskazują, że taka regulacja jest potrzebna.

Wolność prasy oraz wolność słowa są dla współczesnego demokratycznego państwa prawa konstytuujące. Przedstawione w monografii wnioski oraz propozycje rozwiązań wskazują, że istnieje pilna potrzeba dyskusji w przedmiocie prawnych granic polskiego dziennikarstwa śledczego. Być może jest to dyskusja o możliwości i zakresie zastosowania norm ograniczających. Generalnie rzecz ujmując, można jednakże całą dyskusję zredukować do pytania w kwestii zupełnie kluczowej, a mianowicie, jak daleko wolno ustawodawcy ograniczyć wolność prasy w interesie praw jednostki oraz państwowych organów ścigania. Pozostaje więc mieć nadzieję, że te wszystkie, pozytywne i negatywne głosy w przedmiotowej dyskusji zostaną uwzględnione w celu stworzenia wyważonej regulacji ustawowej, która spełni oczekiwania nie tylko środowiska dziennikarskiego. Tak jak bowiem, z jednej strony, massmedia wydają się być dla jednostki aż nadto ekspansyjne, tak z drugiej strony, wydają się być nie do zastąpienia.

V. Pozostałe osiągnięcia naukowo – badawcze i aktywność naukowa

5.1. Pozostałe obszary zainteresowań naukowych i osiągnięcia w tym zakresie

Oprócz wskazanego powyżej nurtu badań, jakim są prawnokarne aspekty dziennikarstwa śledczego, **mój pierwszy obszar badawczy koncentruje się w znakomitej większości wokół problematyki zaliczanej do nauki prawa karnego procesowego.** W tym nurcie mojej pracy naukowej wskazuję 18 opublikowanych prac, w tym: 1 monografię, 1 pracę zbiorową we współredakcji, 12 artykułów w czasopismach naukowych oraz 4 współredakcje rozdziałów w pracach zbiorowych:

1. E. Kowalewska-Borys, Świadek koronny w ujęciu dogmatycznym, Wydawnictwo Zakamycze, Kraków 2004, ss. 300
2. E. Kowalewska-Borys, Świadek koronny w świetle zasady prawdy materialnej, (w:) Współczesne problemy procesu karnego i jego efektywność, Księga pamiątkowa Profesora Andrzeja Bulsiewicza, red. A. Marek, Wydawnictwo TNOiK, Toruń 2004, s. 179-189
3. E. Kowalewska-Borys, Procedural sanctions for the infringement of the accused's obligation to participate in the trial, (w:) Legal sanctions: theoretical and practical aspects in Poland and the Czech Republic, red. M. Popławski i Dana Šramková, Wydawnictwo Masarykova univerzita, Brno/Białystok 2008, s. 288-292
4. E. Kowalewska-Borys, Protection of an immovable monument under art. 108 of the act on protection of monuments and care for monuments, (w:) Real estate in Czech and Polish law, red. G. Liszewski i Michał Radvan, Wydawnictwo Temida, Białystok 2008, s. 213-218
5. E. Kowalewska-Borys, O możliwości prawnej dopuszczalności stosowania tortur w polskim prawie karnym, (w:) Praktyczne elementy zwalczania przestępczości zorganizowanej i terroryzmu. Nowoczesne technologie i praca operacyjna, red. L. Paprocki i Z. Rau, Oficyna Wolters Kluwer business, Warszawa 2009, s. 493-505
6. E. Kowalewska-Borys, Rozważania wokół problematyki zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu – sprawa generała Fieldorfa „Nila”, Administracja Publiczna. Studia Krajowe i międzynarodowe 2009, nr 1, s. 72-77
7. E. Kowalewska-Borys, Prekluzja dowodowa w procesie karnym na przykładzie przepisu art. 170 § 1 pkt 5 kpk, (w:) Czas w prawie, red. C. Kosikowski, BSP 2010, z. 7, s. 298-308
8. E. Kowalewska-Borys, U. Drozdowska, Instrumenty prawnej ochrony dokumentacji medycznej, (w:) Dokumentacja medyczna, red. U. Drozdowska, Wydawnictwo Cegedim, Warszawa 2011, s. 141-194
9. E. Kowalewska-Borys, W. Wojtal, Udostępnianie, przechowywanie i niszczenie dokumentacji medycznej, (w:) Dokumentacja medyczna, red. U. Drozdowska, Wydawnictwo Cegedim, Warszawa 2011, s. 51-107
10. T. Mróz, E. Czech, E. Kowalewska-Borys, Liability in Environmental Protection Regulations – Outline of the Issue in Polish Law. Part one and two, (w:) Polish Yearbook of Environmental Law, red. B. Rakoczy, Wydawnictwo Naukowe uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2011, s. 19-32

11. E. Kowalewska-Borys, Zabezpieczenie majątkowe w oparciu o ustawę o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary, (w:) Przepadek przedmiotów i korzyści pochodzących z przestępstwa, red. E. Guzik-Makaruk, Wydawnictwo Wolters Kluwer business, Warszawa 2012, s. 282-348
12. E. Kowalewska-Borys, The rights of a suspected person granted an immunity in the interpretation of the supreme court – a critical review, „Studies in Logics, Grammar and Rhetoric”, 2012, vol. 31 (44), s. 113-127 (czasopismo znajduje się na liście ERIH)
13. E. Kowalewska-Borys, Aksjologiczne znaczenie zasady prawdy materialnej w polskim modelu procesu karnego, (w:) Pojęcie, miejsce i znaczenie prawdy w polskim procesie karnym. Materiały Wrocławskiego Seminarium Karnoprocesowego, red. K. Kremens i J. Skorupka, Wydawnictwo Oficyna Prawnicza, Wrocław 2013, s. 113-122
14. E. Kowalewska-Borys, A. Michałowska, Metodyka prowadzenia postępowania przygotowawczego w sprawach dotyczących przestępstw związanych z przemytem, (w:) Zwalczanie przemytu. Zbiór dobrych praktyk – różne perspektywy – wspólny cel, red. E. Pływaczewski, E. Kowalewska-Borys, Warszawa 2013, s. 70-86
15. E. Kowalewska-Borys, Proposition of a sniper law, (w:) Pravotvorčestvo i pravoprimerenienie v uslovijach innovacionnogo razvitija obščestva – sbornik naučnych statej v dvuch častijach. Č. 2, red. kol. N.V. Sil’čenko (gl. red.) i dr., Grodno 2014, s. 315-320
16. E. Pływaczewski, E. Kowalewska-Borys, E. Guzik-Makaruk, Bedingungen der Legalität und Grenzen der präventiven Datenerhebung über Einzelpersonen und Möglichkeiten ihrer Verwertung im Strafprozess, (w:) Ausserprozessuale Beweiserhebung und ihre Verwertung im Strafprozess, red. P. Hofmański, D. Szumiło-Kulczycka, P. Czarnecki, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2015, s. 341-354
17. E. Kowalewska-Borys, Strzał snajperski z perspektywy konstytucyjnej, (w:) Użycie broni palnej jako środka przymusu bezpośredniego. Aspekty prawne, red. R. Netczuk, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2015, s. 107-115
18. E. Pływaczewski, E. Kowalewska-Borys, E. Guzik-Makaruk, Warunki legalności i granice zapobiegawczego pozyskiwania danych o jednostkach oraz możliwość ich wykorzystania w procesie karnym, (w:) Pozaprocessowe pozyskiwanie dowodów i ich wykorzystanie w procesie karnym, red. P. Hofmański, D. Szumiło-Kulczycka, P. Czarnecki, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2015, s. 329-340

Opublikowane prace szeroko omawiają proponowane albo przyjęte przez polskiego ustawodawcę rozwiązania prawne z zakresu postępowania karnego. Większość z nich charakteryzuje się interdyscyplinarnym podejściem do analizowanych zagadnień. Interdyscyplinarny kontekst badanych instrumentów prawnych pozwala na pełniejsze zrozumienie sensu przyjętej przez polskiego ustawodawcę konstrukcji prawej, jej ocenę a także przewidywanie skuteczności jej stosowania. Pośrednio pozwala również na wnioski opiniujące kierunek zmian polskiego modelu postępowania karnego. Ukazując zaś wzajemne relacje różnych dziedzin prawa umożliwia ocenę polityki prawotwórstwa i racjonalności władzy ustawodawczej.

Drugi obszar badawczy dotyczy komparatystyki prawnej w obszarze prawa karnego procesowego. Wybór tej tematyki wynika przede wszystkim ze zdobytych na Rheinische Friedrich – Wilhelms – Universität Bonn, Rechts- und Staatswissenschaftliche Fakultät, doświadczeń badawczych. Po uzyskaniu tytułu Magister der Rechtsvergleichung (Magister iuris comparativi) moje zainteresowania naukowe skoncentrowały się na instrumentach i rozwiązaniach prawnych związanych z polskim i niemieckim postępowaniem karnym. Prowadzone w ramach tego obszaru badania dotyczyły zawsze aktualnych i ważnych poznawczo kwestii proceduralnych. Niektóre z nich były również prezentowane w formie referatów na konferencjach naukowych. Jako ich efekt wskazuję publikację 7 artykułów naukowych:

1. E. Kowalewska-Borys, Szwajcarska definicja organizacji przestępczej, (w:) Aktualne problemy prawa karnego i kryminologii, red. E. Pływaczewski, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 2005, s. 88-101
2. E. Kowalewska-Borys, Znaczenie i pozycja konstytucyjno-prawna Niemieckiego Federalnego Trybunału Konstytucyjnego (Bundesverfassungsgericht), Administracja publiczna. Studia krajowe i międzynarodowe 2006, nr 2, s. 42-46
3. E. Kowalewska-Borys, Niemieckie oskarżenie uboczne (Nebenklage), Przegląd Policyjny 2008, nr 1, s. 5-13
4. E. Kowalewska-Borys, Udział pokrzywdzonego w niemieckim procesie karnym – zagadnienia wybrane, (w:) Problemy prawa i procesu karnego. Księga poświęcona pamięci Profesora Alfreda Kaftala, red. G. Rejman (et al.), Wydawnictwo Wydziału Prawa i Administracji UW, Warszawa 2008, s. 175-185
5. E. Kowalewska-Borys, D. Kuźelewski, Karnoprosesowe instytucje reakcji na drobną przestępczość we Francji i RFN – zarys problematyki, (w:) Kryminalistyka i inne nauki

pomostowe w postępowaniu karnym, red. J. Kasprzak, B. Młodziejowski, Wydawnictwo Print Group, Olsztyn 2009, s. 315-328

6. E. Kowalewska-Borys, D. Kuźelewski, Postępowanie adhezyjne w polskim i niemieckim procesie karnym – zarys problematyki na tle prawno porównawczym, (w:) Karnomaterialne i procesowe aspekty naprawienia szkody w świetle kodyfikacji karnych z 1997 r. i propozycji ich zmian, red. Z. Ćwiąkalski i G. Artymiak, Oficyna Wolters Kluwer business, Warszawa 2010, s. 442-456
7. E. Kowalewska-Borys, Uwagi na temat uwarunkowań prawnych systemu opieki zdrowotnej w Niemczech, (w:) Uwarunkowania prawne, ekonomiczne i socjologiczne funkcjonowania wybranych systemów ochrony zdrowia, red. T. Mróz, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 2011, s. 197-218

Trzeci obszar badawczy odnosi się do problematyki zakazu *reformationis in peius* w postępowaniu apelacyjnym w przedmiocie tzw. wyroku konsensualnego. W latach 2009-2010 w ramach Katedry Postępowania Karnego na Wydziale Prawa UwB współrealizowałam grant badawczy nt.: Porozumienia procesowe w praktyce wymiaru sprawiedliwości, którego kierownikiem był prof. zw. dr hab. Cezary Kulesza. Przedmiotem badań była analiza prawna problematyki związanej z wprowadzeniem do polskiego procesu karnego konsensualnych form postępowania: mediacji (art. 23 a kpk), wniosku o skazanie bez rozprawy (art. 335 i 343 kpk) oraz dobrowolnego poddania się karze (art. 387 kpk).

Wyniki przeprowadzonych badań pozwoliły na przygotowanie i opublikowanie niżej wskazanych prac naukowych:

1. E. Kowalewska-Borys, Kilka uwag o możliwościach interpretacji przepisu art. 434 § 3 kpk w świetle badań ankietowych sędziów, (w:) Ocena funkcjonowania porozumień procesowych w praktyce wymiaru sprawiedliwości, red. C. Kulesza, Wydawnictwo Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2009, s. 145-150
2. E. Kowalewska-Borys, (rozdział) Ograniczenie zakazu *reformationis in peius* w trybie art. 434 § 3 i art. 443 kpk, (w:) Porozumienia karnoprosesowe w praktyce wymiaru sprawiedliwości. Opracowanie w oparciu o materiały z grantu badawczego, red. C. Kulesza, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 2010, s. 115-136
3. E. Kowalewska-Borys, Appeal proceedings pertaining to the so – called consensual verdicts from the perspective of the principle of fair trial, (w:) Criminal plea bargains in the English and the Polish administration of justice systems in the context of the fair

trial guarantees. Collective work, red. C. Kulesza, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 2011, s. 142-165

W czwartym nurcie badawczym w moim dorobku naukowym są te prace, które odnoszą się do problematyki tzw. trudnych dowodów procesowych. Przedmiotowe badania są związane z grantem naukowym uzyskanym z NCBiR pt. „Infrastruktura i urządzenia oraz procedury techniczno-prawne związane z zabezpieczaniem i przechowywaniem tzw. trudnych dowodów procesowych”, umowa nr DOBR-BIO4/068/13187/2013, w którym jestem kierownikiem zespołu Uniwersytetu w Białymstoku. Głównym celem projektu jest stworzenie i przystosowanie infrastruktury, urządzeń oraz procedur prawnych i technicznych w celu zabezpieczenia, przechowywania i utylizacji tzw. trudnych dowodów procesowych. Projekt odpowiada na wyzwania i potrzeby Strategii Lizbońskiej. Wyniki prowadzonych wspólnie z dr Dariuszem Kuźelewskim (Katedra Postępowania Karnego, Wydział Prawa UwB) badań zostały upowszechnione m.in. w formie opinii eksperckich oraz wystąpień na konferencjach krajowych i międzynarodowych oraz opublikowane w formie prac naukowych:

1. The Forum on Anti-terrorism Countermeasure and Emergency Management”, 14-19.10.2014 r., The National Police University of China in Shenyang City, Liaoning Province, China E. Kowalewska-Borys, referat: The issue of Infrastructure, Equipment and technical-legal procedures for securing and storing the so-called problem trial evidence,
2. Swedish National Council of Crime Prevention Stockholm Criminology Symposium 06.06.2015 – 11.06.2015, wspólny referat oraz publikacja pokonferencyjna: Dangerous evidence – from crime scene to safe storage and destruction
3. City University of Hong Kong, 7th Annual Conference of Asian Criminological Society 22.06.2015 – 28.06.2015, wspólny referat oraz publikacja pokonferencyjna: Dangerous evidence – about the need to regulate safe storage and destruction
4. artykuł: Dangerous evidence as a tool for combating economic criminality – new challenges and trends, [in:] Bratislava Legal Forum 2015. Collection of Papers from the International Academic Conference Bratislava Legal Forum 2015 organised by the Comenius University in Bratislava, Faculty of Law on 9th - 10th of October 2015 under the auspices of the Prime Minister of Slovakia Robert Fico, Bratislava 2015, s. 1246-1252

5. opracowanie eksperckie: Projekt zarządzenia Komendanta Głównego Policji w sprawie warunków, sposobów i miejsc przechowywania oraz warunków i sposobów zniszczenia przedmiotów, substancji i próbek niebezpiecznych dla życia i zdrowia ludzkiego
6. opracowanie eksperckie dot. powołania Zespołu Koordynacyjnego o statusie jednostki centralnej (nie zaś urzędu administracyjnego) w celu skoordynowania działań dotyczących przewozu towarów niebezpiecznych (Konwencja ADR), np. w przypadku zagrożenia atakiem terrorystycznym, który ponosiłby odpowiedzialność za bezpieczeństwo obywateli w zakresie transportu towarów niebezpiecznych a także stanowiłby platformę koordynacyjną, za pomocą której szybko i w sposób nieskomplikowany mogłyby być wprowadzane środki operacyjne w celu przeciwdziałania albo neutralizacji najpoważniejszych zagrożeń.

W piątym obszarze badawczym znalazła się problematyka zjawiska przemocy, zwłaszcza zaś zagrożenie przemocy w rodzinie. Asumptem do podjęcia tych badań stały się sprawy pokrzywdzonych, które opiniowałam w ramach Psychologiczno – Prawnej Fundacji Spe Salvi w Białymstoku. Po przygotowaniu odpowiedniej dokumentacji wystąpiłam do Dziekana Wydziału Prawa UwB prof. zw. dr hab. Emila Pływaczewskiego z inicjatywą utworzenia Interdyscyplinarnej Komisji Naukowej ds. Przemocy i Dyskryminacji, który powołał ją dn. 19 maja 2014 r. zarządzeniem nr 2/14. W jej skład weszli pracownicy naukowo-dydaktyczni z Wydziału Prawa, Wydziału Psychologii i Pedagogiki, praktycy, doktoranci oraz studenci. Komisja podjęła szereg inicjatyw i przedsięwzięć, mających na celu inicjowanie i prowadzenie prac naukowych o istotnym znaczeniu dla problematyki przemocy i dyskryminacji, a także prac interdyscyplinarnych o charakterze studialnym we współpracy z innymi podmiotami, współorganizowanie konferencji, seminariów, w tym z udziałem gości zagranicznych, współdziałanie z organami samorządowymi i administracji rządowej, zwłaszcza przez sporządzanie opinii i wykonywanie ekspertyz na rzecz tych organów, a także organizowanie przedsięwzięć zmierzających do wdrożenia wyników badań naukowych w zakresie przemocy i dyskryminacji. Tytułem przykładu wskazać należy na współorganizację z Podlaską Izbą Przemysłowo-Handlową, w tym Podlaskim Stowarzyszeniem Właścicielek Firm – Klubem Kobiet Biznesu seminarium naukowego pt. Przemoc wobec kobiet a prawo, które odbyło się w dn. 12.01.2016 r. w Izbie Przemysłowo-Handlowej w Białymstoku oraz współdziałanie w działaniach prewencyjnych Komendy Wojewódzkiej Policji w Białymstoku „Nie bądźmy obojętni” w sezonie zimowym 2015/2016, w tym w ramach zajęć antyprzemocowych w Zakładzie Karnym w Białymstoku oraz Areszcie Śledczym w

Białymstoku. W ramach komisji prowadzone są badania akt sądowych w apelacji białostockiej dotyczące spraw karnych z art. 207 k.k. Wstępne wyniki badań oraz płynące z nich wnioski pozwoliły na przygotowanie wskazanych poniżej 6 prac naukowych: 2 redakcji naukowych prac zbiorowych, 3 rozdziałów w pracach zbiorowych, w tym 2 we współredakcji oraz 1 artykułu naukowego:

1. E. Kowalewska-Borys, A. Malarewicz-Jakubów, The concept and semantic scope of the domestic violence phenomenon, *Studies in Logic, Grammar and Rhetoric* 2011, vol. 26 (39), s. 183-195
2. E. Kowalewska-Borys (red. nauk.), *Problematyka przemocy w rodzinie. Podstawowe środki prawne ochrony osób pokrzywdzonych*, Warszawa 2012, ss. 222
3. E. Kowalewska-Borys, *Wzory wybranych pism procesowych w sprawach karnych z zakresu problematyki przemocy w rodzinie*, (w:) *Problematyka przemocy w rodzinie. Podstawowe środki prawne ochrony osób pokrzywdzonych*, red. E. Kowalewska-Borys, Warszawa 2012, s. 192-222
4. E. Kowalewska-Borys (red. nauk.), *Przemoc w rodzinie w aspekcie Konwencji Rady Europy w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej*, Warszawa 2015, ss. 198
5. E. Kowalewska-Borys, E. Truskolaska, *Podstawowe założenia oraz pojęcia Konwencji Stambulskiej*, (w:) *Przemoc w rodzinie w aspekcie Konwencji Rady Europy w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej*, red. E. Kowalewska-Borys, Warszawa 2015, s. 24-51
6. E. Kowalewska-Borys, D. Brulińska, E. Truskolaska, A. Tywończuk-Gieniusz, *Zjawisko przemocy w województwie podlaskim w aktach sądowych*, (w:) *Przemoc w rodzinie w aspekcie Konwencji Rady Europy w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej*, red. E. Kowalewska-Borys, Warszawa 2015, s. 160-186

Ponadto wyniki badań naukowych w ramach tej tematyki zostały upowszechnione także w formie wystąpień na konferencjach krajowych i seminariach naukowych oraz w opiniach eksperckich.

5.2. Projekty i granty badawcze

W mojej pracy naukowej uczestniczyłam i uczestniczę w 4 grantach badawczych.

1. W latach 2009-2010 w ramach Katedry Postępowania Karnego na Wydziale Prawa UwB współrealizowałam grant badawczy pt.: Porozumienia procesowe w praktyce wymiaru sprawiedliwości, którego kierownikiem był prof. zw. dr hab. Cezary Kulesza. Przedmiotem badań była analiza prawna problematyki związanej z wprowadzeniem do polskiego procesu karnego konsensualnych form postępowania: mediacji (art. 23 a kpk), wniosku o skazanie bez rozprawy (art. 335 i 343 kpk) oraz dobrowolnego poddania się karze (art. 387 kpk). Do celów badawczych zostały sporządzone 3 odrębne anonimowe ankiety skierowane do sędziów, prokuratorów i adwokatów. Mój udział badawczy dotyczył problematyki zakazu *reformationis in peius* w postępowaniu apelacyjnym w przedmiocie tzw. wyroku konsensualnego, jego ograniczeń oraz interpretacji.

2. Od 2012 r. realizuję grant badawczy pt. „Opracowanie i stworzenie systemu zarządzania informacją na potrzeby Centrum ds. Uprowadzeń”, umowa nr DOBR/0003/R/ID1/2012/03 (charakter udziału: kierownik Zespołu Uniwersytetu w Białymstoku). Instytucją zgłaszającą projekt jest Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, gestorem zaś Komenda Główna Policji. Głównym celem projektu jest stworzenie Centrum ds. Uprowadzeń – komórki analityczno-zarządczej wspomagającej proces wykrywania i dowodzenia w związku z zaistnieniem sytuacji zakładniczej mającej na celu wymuszenie okupu. Mój udział badawczy dotyczy analizy istniejących rozwiązań prawnych oraz instrumentów karnoprosesowych związanych z przestępczością uprowadzeń dla okupu oraz propozycji *de lege ferenda*, np. w zakresie regulacji normatywnej o strzale snajperskim.

3. Od 2013 r. realizuję grant badawczy pt. „Infrastruktura i urządzenia oraz procedury techniczno-prawne związane z zabezpieczaniem i przechowywaniem tzw. trudnych dowodów procesowych”, umowa nr DOBR-BIO4/068/13187/2013 (charakter udziału: kierownik Zespołu Uniwersytetu w Białymstoku). Instytucją zgłaszającą jest Ministerstwo Obrony Narodowej. Głównym celem projektu jest stworzenie i przystosowanie infrastruktury, urządzeń oraz procedur prawnych i technicznych w celu zabezpieczenia, przechowywania i utylizacji tzw. trudnych dowodów procesowych. Projekt odpowiada na wyzwania i potrzeby Strategii Lizbońskiej. Mój udział badawczy dotyczy przeprowadzenia badań dogmatycznych przepisów Ustawy o Straży Granicznej, Ustawy o Służbie Celnej oraz Konwencji ADR (L' Accord européen relatif au transport international des marchandises Dangereuses par Route) w zakresie identyfikacji problemów prawnych związanych z zabezpieczeniem i przechowywaniem tzw. trudnych dowodów procesowych wraz z propozycją kompleksowego rozwiązania prawnego a także specjalistycznych szkoleń.

4. Od 2016 r. uczestniczę w grantie badawczym prof. C. Kuleszy pt. „Czy polski model postępowania odwoławczego w sprawach karnych jest rzetelny ?”, OPUS HS 5. Mój udział badawczy dotyczy analizy rozwiązań prawnych funkcjonujących w systemie prawa niemieckiego oraz analizy dogmatycznej zakazu *reformationis in peius* w polskim postępowaniu odwoławczym.

Moja działalność naukowa została doceniona przez Rektora UwB, w 2003 r., w którym otrzymałam nagrodę za pracę naukową.

5.3. Aktywność dydaktyczna

Od zatrudnienia mnie na stanowisku asystenta w Uniwersytecie w Białymstoku w dn. 1 października 1996 r. prowadziłam i prowadzę różne zajęcia dydaktyczne: ćwiczenia z postępowania karnego, wykład specjalizacyjny „Niemiecki model postępowania karnego”, wykład specjalizacyjny „Odpowiedzialność karna osób prawnych”, wykład specjalizacyjny „Podstawy prawne funkcjonowania służb mundurowych”, wykład obowiązkowy na kierunku administracja „Prawo policyjne”, wykład specjalizacyjny „Prawo policyjne”, proseminarium „Postępowanie karne”, proseminarium i seminarium „Czynności operacyjno-rozpoznawcze”, proseminarium i seminarium „Usługi detektywistyczne i ochroniarskie”, proseminarium i seminarium „Ochrona informacji niejawnych”, proseminarium „Prawna ochrona pokrzywdzonego”. Wypromowałam 72 magistrów oraz licencjatów studiów stacjonarnych i niestacjonarnych. Zrecenzowałam ponad 100 prac magisterskich oraz licencjackich. W ramach Podyplomowego Studium Mediatorów Sądowych na Wydziale Prawa UwB od kilku lat prowadzę wykład „Podstawy i zasady prawa karnego i postępowania karnego”. Ponadto w ramach Centrum Praktyk Sądowych prowadzę wspólnie z SSO Bogusławem Żywolewskim oraz SSR Anetą Kaftańską symulacje rozpraw karnych z udziałem studentów.

Oprócz zajęć w języku polskim prowadziłam zajęcia w języku niemieckim dla studentów zagranicznych w ramach europejskiego programu LLP-Erasmus: „Formelles Strafrecht in Polen” oraz „Formelles Strafrecht in der Bundesrepublik Deutschland”.

W ramach podnoszenia własnych kwalifikacji zawodowych ukończyłam kurs e-learningu, który wykorzystałam do prowadzenia części zajęć w oparciu o metody na platformie blackboard.

W Wyższej Szkole Administracji Publicznej w Ostrołęce prowadziłam wykłady z „Przestępczości nieletnich” oraz z „Zagadnień przemocy i dyskryminacji” a także seminarium z „Przestępczości nieletnich”. Byłam także inicjatorem i kierownikiem Podyplomowego Studium Mediatorów i Kuratorów Sądowych.

5.4. Aktywność organizatorska

Wiedzę zdobytą na polskich i niemieckich studiach oraz doświadczenie zawodowe wykorzystuję również w mojej działalności organizacyjnej.

Od kilkunastu lat jestem członkiem Kolegium Redakcyjnego Biuletynu Wydziału Prawa UwB. Byłam też członkiem Kolegium Redakcyjnego "Edukacji Prawniczej". Od powstania w 2009 r. Psychologiczno-prawnej Poradni Spe Salvi w Białymstoku, w jej ramach, charytatywnie udzielam porad prawnych, pomagam pisać pisma procesowe oraz konsultuję studentów Wydziału Prawa UwB w zakresie udzielanych opinii prawnych. W latach 2011-2015 byłam opiekunem praktyk studentów specjalizacji karnistycznej oraz finansowo – gospodarczej na kierunku prawo niestacjonarne. Od 2012 r. jestem członkiem Rady Wydziału Prawa UwB. W 2014 r. byłam inicjatorką utworzenia na Wydziale Prawa UwB Interdyscyplinarnej Komisji Naukowej ds. Przemocy i Dyskryminacji, której jestem przewodniczącą. W ramach komisji prowadzona jest działalność badawcza przy współpracy z ekspertami z różnych dziedzin (pedagogami, psychologami, lekarzami, funkcjonariuszami policji, etc.). Organizowane są badania akt spraw sądowych. Efekty prowadzonej działalności są upowszechniane podczas organizowanych wykładów, seminariów oraz konferencji. Na szczególną uwagę zasługuje wspólna wielopłaszczyznowa akcja interdyscyplinarnej komisji, Komendy Wojewódzkiej Policji w Białymstoku (lidera akcji), Zakładu Karnego w Białymstoku, Aresztu Śledczego w Białymstoku, studentów Uniwersytetu Medycznego oraz alumnów Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku pt. „Nie bądźmy obojętni”, która była realizowana w sezonie zimowym 2015/2016 r. W roku akademickim 2014/15 oraz 2015/16 uczestniczyłam w pracach Zespołu ds. Monitorowania Procesu Kształcenia na kierunku kryminologia. Ponadto wspólnie z funkcjonariuszami Izby Celnej w Białymstoku współorganizuję cykliczne konferencje naukowe dla służb mundurowych, których celem jest wymiana wiedzy i doświadczeń praktycznych w zakresie ich działalności ustawowej. Uczestnikami konferencji są funkcjonariusze służb państwowych, przedstawiciele wymiaru sprawiedliwości, rządu, samorządu oraz środowiska naukowego. Efektem są dwie publikacje pokonferencyjne: E.

Pływaczewski (red.) i E. Kowalewska-Borys (red.), Zwalczenie przemytu. Zbiór dobrych praktyk. Różne perspektywy – wspólny cel, Warszawa 2013 oraz E. Pływaczewski (red.) i E. Kowalewska-Borys (red.), Nielegalne wprowadzenie towarów akcyzowych na obszar Unii Europejskiej, Warszawa 2015.

W latach 2002-2005 w ramach uczelnianej komisji dyscyplinarnej ds. studentów orzekałam w postępowaniach dyscyplinarnych w sprawach studentów. Z kolei w latach 2005-2008 pełniłam funkcję obrońcy z urzędu w sprawach dyscyplinarnych ds. nauczycieli akademickich. Dn. 1 września 2012 r. zostałam powołana przez Rektora UwB prof. zw. dr hab. Leonarda Etela na rzecznika dyscyplinarnego do spraw Nauczycieli Akademickich, jednakże w dn. 18 grudnia 2012 r. złożyłam rezygnację z tej funkcji.

5.5. Popularyzacja nauki

Popularyzowanie nauki stanowi dla mnie również bardzo istotny rodzaj działalności. Aktywnie biorę udział w działalności eksperckiej UwB. Jestem ekspertem z zakresu polskiego i niemieckiego postępowania karnego w Centrum Ekspertkim UwB.

Celem popularyzacji nauki w 2006 r. zgłosiłam i prowadziłam wykład specjalizacyjny z zakresu niemieckiego postępowania karnego na kierunku prawo. Ponadto prowadziłam szkolenia dla pracowników ochrony fizycznej I i II stopnia i zabezpieczenia technicznego, pracowników służb socjalnych oraz lekarzy. Efektem tej działalności są 4 publikacje: E. Kowalewska-Borys, „Instrumenty prawnej ochrony dokumentacji medycznej” oraz E. Kowalewska-Borys, Wojciech Wojtal „Udostępnianie, przechowywanie i niszczenie dokumentacji medycznej”, (w:) Dokumentacja medyczna, red. U. Drozdowska, Warszawa 2011 2012; E. Kowalewska-Borys, E. Leja, Podstawy prawa w pytaniach i odpowiedziach, Warszawa 2011, a także E. Kowalewska-Borys, Postępowanie karne – skrypt, Edukacja Prawnicza 2012, nr 4, s. I – XXX.

W związku z nowym programem MSWiA „Dzielnicowy bliżej nas” i nową koncepcją pracy dzielnicowych razem z prof. zw. dr hab. Teresą Mróz prowadziłam szkolenia dzielnicowych, które zostały zorganizowane przez Komendę Wojewódzką Policji w Białymstoku w lipcu 2016 r.

Z kolei badania akt spraw sądowych w przedmiocie przemocy w rodzinie, zorganizowane seminaria i konferencje naukowe a także opublikowane prace naukowe, w tym praca zbiorowa

pod moją redakcją naukową pt. „Przemoc w rodzinie w aspekcie Konwencji Rady Europy w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej” (Warszawa 2015) miały stanowić obiektywny i merytoryczny nurt w budzącej niezwykle emocje i kontrowersje dyskusji na temat przemocy w rodzinie, zwłaszcza zaś ratyfikacji tzw. konwencji stambulskiej.

Ewa Kowalewska - Bony